

Критерії та основні складові професійної майстерності вчителя в сучасній англійській педагогіці

Кіщенко Ю.В.,
Херсонський Державний
педагогічний університет

Починаючи з кінця 80-х років в Європі виникає нове поняття – загальноєвропейський загальноосвітній простір. Його характерними ознаками є сукупність загальних цінностних орієнтацій, сучасних педагогічних технологій, а також процес відкриття нового досвіду. Ось чому проблеми розвитку європейської освіти XXI сторіччя, формування "європейської ментальності", поняття європейського громадянства разом з громадянством національним набувають зараз актуального значення.

В сучасних умовах європейської інтеграції Велика Британія грає одну з ведучих ролей. Перед педагогікою Англії та Уельсу, як і перед усією європейською педагогікою, на початку XXI століття постають нові завдання. Все частіше педагогічна компетентність та майстерність вчителя має на увазі володіння декількома іноземними мовами, вміння використовувати їх під час спілкування та в навчальному процесі. Вивчення іноземних мов знімає обмеження з комунікативних можливостей учителя, сприяє формуванню такого важливого соціально-психологічного вміння як комунікативна компетентність, наявність якого в наш час вважається необхідним для успішного функціонування в європейському суспільстві. Оскільки багато вчителів, завдяки відкритості європейського суспільства, стають суб'єктами міжнародних відносин, учасниками загальних проектів та діяльності, вони повинні не тільки спілкуватися на побутові теми, а й аналізувати проблеми, розробляти загальні практичні рішення, оцінювати результати спільної діяльності та формулювати спільні плани. Значно розширюється коло міжнародної співпраці. Якщо раніше така співпраця була

прерогативою тільки певного кола спеціалістів-професіоналів та дипломатів, то зараз можливість вільного пересування за кордонами своєї країни, участь в різноманітних багатонаціональних творчих колективах вимагають від учителя не тільки знань іноземних мов або комунікативних вмінь, а й вміння знаходити "загальну мову", толерантно відноситися до інших висловлювань, ідей, культур, рас тощо.

Отже, осмислення теоретичних та практичних основ педагогічної майстерності в професійній підготовці вчителя передбачає порівняльний аналіз різноманітних дослідницьких підходів, які накопичені в світовому освітньому просторі. Аналіз англійської науково-педагогічної літератури показав, що уявлення про суть педагогічної майстерності описуються різними, але близькими за значенням термінами: *skilful teaching* (вміле, майстерне викладання), *effective teaching* (ефективне навчання), *performance-based teaching* (навчання на базі майстерності), *artistic teaching* (мистецтво викладати), *competent teaching* (компетентне викладання), *quality teaching* (якісне викладання).

На перший погляд всі дані поняття напряму пов'язані з категорією якості професійно-педагогічної діяльності. Проте складність полягає у тому, що в сучасній педагогіці Англії та Уельсу немає єдиної теоретичної основи професійної діяльності вчителя. Зупинимось на головних напрямках в професійній підготовці вчителя, в рамках яких по-різному трактується суть педагогічної майстерності.

Академічно-традиціоналістський напрям у педагогічній освіті розглядає вчителя як широко освічену людину, спеціаліста в певній галузі знань, яка вміє організувати навчальний процес, управляти ним та передавати свої знання учням. У світовій практиці підготовки вчителів цей напрям традиційно пов'язують з предметоцентристською або, за визначенням англійського педагога У. Річмонда, "екстерналістською" системою. Вона однозначно відводить вчителю роль транслятора знань, компетентного та освіченого предметника.

Технологічний напрям у педагогічній освіті зв'язаний із спробами "технологізувати" навчальний процес і таким чином підвищити його

ефективність. Центральним завданням професійної підготовки вчителя в рамках цього напрямку вважається оволодіння базовими знаннями та вміннями, які забезпечують ефективне виконання професійних функцій. Отже, у руслі технічної орієнтації педагогічна майстерність вчителя розглядається як ефективне навчання, а сам вчитель – як "носії функцій" та виконувач законів ефективного навчання.

Третій напрям – *індивідуальний* – знаходить своє вираження в особистісному підході до освіти та виховання, який ставить у центр навчально-виховного процесу людину, її цінності, особистісну свободу та активність. Цей напрямок став основою руху за гуманістичну школу, який утримує свої позиції до кінця ХХ сторіччя.

У період реформування освіти в Великій Британії (кінець 80-х – початок 90-х р.р.) активізувалися пошуки вчених у галузі дослідницько-орієнтованої підготовки вчителя. Для широкого обговорення були представлені різні концепції підготовки вчителя-вченого, вчителя-дослідника, вчителя-рефлексуючого практика (Д.Макінтур, П.Реншоу та інші).

Згідно з класифікацією Д. Гопкінса, одним з ведучих компонентів педагогічної майстерності є особистісні якості вчителя. До них автор відносить, у першу чергу, такі якості як терпимість, дотримання морально-етичних норм, приязність, почуття гумору, прагнення до взаєморозуміння та діалогу та інші. Важливою складовою частиною педагогічної майстерності виступає педагогічна техніка, яка у сучасних умовах передбачає наявність традиційних та нових груп вмінь. У групі конструктивних вмінь автор виділяє вміння вибирати адекватні методи роботи, вміння планувати роботу, вміння реалізовувати та вирішувати поставлені завдання. Особливий наголос робиться на комунікативних вміннях, де серед інших автор виділяє вміння установлювати правильні відносини з колегами та учнями, вміння знаходити вірний стиль роботи з керівництвом, адміністрацією та підлеглими.

До групи організаційних вмінь Д. Гопкінс відносить вміння організовувати роботу класу та групи, вміння керувати роботою малої групи та індивідуальною роботою учнів.

Як окремий компонент у структурі педагогічної майстерності виділяється сукупність знань вчителя предмету (предметів) спеціалізації, загальноосвітньої підготовки та ерудиції, методики викладання, знань у галузі психології, фізіології та гігієни учнів.

У роботах англійських теоретиків постійно виділяється група вмінь, зв'язаних з "mixed ability teaching" – викладанням у змішаному навчальному середовищі. В останні роки проблема навчання змішаного контингенту учнів є однією з самих гострих в теорії та практиці освіти Англії та Уельсу. Тенденція об'єднання учнів із різними здібностями виникла в західноєвропейській педагогічній теорії та практиці в протигагу процесу диференціації навчання. Останній привів до масової сегрегації дітей, утворення шкіл для нездібних та обдарованих дітей, що сприяло відокремленню таких дітей, їх невмінню улаштуватися в реальному суспільстві.

У сучасний період ми спостерігаємо тенденцію до об'єднання дітей у школах та класах "змішаних здібностей", що також викликає цілий ряд проблем та необхідність формування професійних вмінь роботи з такими класами та групами. Педагог-майстер відрізняється вмінням не тільки помітити та врахувати особливості окремих дітей, а й вмінням так спланувати свою роботу, щоб стимулювати до навчання найбільш обдарованих і водночас знайти потрібні методи роботи з невстигаючими і навіть розумово відсталими дітьми. Іншими словами, застосувати свою майстерність і такт, щоб не підкреслювати неоднаковість розумових здібностей дітей і не акцентувати на цьому їхню увагу.

З проблемою навчання "змішаних" класів тісно переплітається ще одна дуже важлива та болюча проблема, яка є актуальною для сучасної педагогіки, – це спільне навчання дітей різних культур, національностей, етносів та релігій у єдиному навчальному контексті.

Сучасні соціально-культурні умови породжують необхідність формування у вчителів таких професійних вмінь, які б допомогли їм не тільки адекватно діяти в багатокультурному колективі, але й сприяти вихованню в учнів інтеркультурного світогляду.

Майстерність вчителя при роботі в змішаних групах виявляється в правильному спілкуванні з дітьми, в розумінні їх культурних та релігійних особливостей, в дбайливому та тактичному ставленні, повазі до їх звичаїв та традицій. Дуже важливо, щоб учитель був уважним та тактовним при виборі тем для бесід та дискусій. Ще одним важливим аспектом педагогічної майстерності вчителя є вміння створити правильний педагогічний клімат в аудиторії з урахуванням етнокультурних та етнопсихологічних особливостей учнів, а також вірне урахування цих особливостей при відповідях учнів.

Таким чином, особливість сучасного соціально-культурного розвитку країн Європи вимагає формування у вчителів адекватних професійних вмінь та професійної майстерності, які сприяли б інтеграції учнів різного етнічного походження в коло сучасних проблем, адаптації їх до умов життя в реальних ситуаціях.

До завдань європейської освіти увійшов новий тип вмінь, який називається "уміння ефективною співпраці в багатокультурному контексті". Нарівні з знанням іноземних мов набуває важливого значення знання історії, географії, культури як окремих країн, так і загальноєвропейського контексту, де кожний європейець зміг би визначити своє місце та вплив свого народу і своєї культури на європейську.

Велика кількість педагогічної та науково-методичної літератури підкреслює також той факт, що сучасна підготовка вчителя та формування педагогічної майстерності неможливі без комп'ютерної грамотності, вмінь користуватися новою комп'ютерною технікою, без постійного оновлення своїх знань за допомогою одержання необхідної інформації через інформаційні мережі, в тому числі і ІНТЕРНЕТ.